
KRÓNIKA

MIRKO KOVAČ AZ ÉV ÍRÓJA. A NIN című hetilap hagyományos irodalmi díját az előző év legjobb szerbhorvát nyelven írt regényéért ezúttal Mirko Kovač kapta. A *Vrata od utrobe* (recenziókat lásd Kritikai Szemlékben) mintegy negyven alkotás között bizonyult a legjobbnak. Hét év után történt meg ismét, hogy a bíráló bizottság — Jovica Acín, Miloš I. Bandić, Vuk Krnjević, Vaso Milinčević, Milosav Mirković és Muharem Pervić — nem szavazattöbbséggel, hanem egyhangúlag ítélte oda a díjat. „Mirko Kovač regénye eredeti és erőteljes alkotás, amelyben a szerző mai, összetett kérdést elemez, olyan módszerrel, amely előrelépést jelent mind az író munkásságában, mind pedig az egyetemes jugoszláv irodalomban” — áll a zsűri jelentésében.

A díjat január 25-én nyújtották át a *Politika* c. napilap megjelenésének 75. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen. Ugyancsak ekkor adták át e kiadónak a képzőművészeti díját Peđa Milosavljević belgrádi festőművésznek és a publicisztikai munkásságáért járó elismeréseket, melyekkel a múlt évben megjelent kiemelkedő újságírói munkákat díjazták.

MIROSLAV KRLEŽA ARANYKOSZORÚJA. A január 23-án közzétett jelentés szerint a Sztrugai Költészeti Esték idei díját hazai író, Miroslav Krleža kapta. E rangos rendezvény eddigi díjazottjai többek között a magyar Nagy László, a szovjet Roberto Rozsjesztyvenszkij, a chi-

lei Pablo Neruda, az olasz Eugenio Montale, a szenegáli Léopold Senghor, a török Fazıl Daglarca voltak. Két évvel ezelőtt a svéd Artur Lundkvist, tavaly pedig a spanyol Rafael Alberti részesült ebben az elismerésben. A díjat az augusztus végi sztrugai rendezvényen nyújtják majd át.

GION NÁNDOR A VAJIDASÁGI ÍRÓEGYESÜLET ÚJ ELNÖKE. A Vajdasági Íróegyesület január derekán megtartott közgyűlésén Gion Nándor eddigi írószövetségi titkárt választották meg elnökké, a titkári teendőket pedig Boško Ivkovra bízta. A tisztújítás természetesen csak egy pontja volt a napirendnek, amely ezenkívül az évi jelentés meghallgatására és néhány előterjesztés megvitatására hívta össze az immár több mint 230 íróra gyarapodott tagságot. — Az utóbbi években a Vajdasági Íróegyesület erőfeszítéseket tett működése szerveztségének fokozására, az új társadalmi követelményekhez való hozzáidomítására. Különösen az új alkotmány és a társult munkáról szóló törvény életbe léptetése óta tapasztalható az a törekvés, hogy kilépjen a korábbi keretek közül s maga keressen közvetlen kapcsolatot környezetével, az írott szó fogyasztóival. A beszámoló szöveg továbbá a kilenc szakosztályban folyó munkáról és a munka minőségének javítását és társadalmisítását célzó javaslatokról. A javaslatok közül a tagság azt fogadta el, amely szervezeti közlöny megjelentetését indítványozza, továbbá támogatta azt az elképzelést, hogy a több nyelvű vajdasági iro-

dalom szélesebb körben történő népszerűsítése céljából egy szöveggyűjteményt állítsanak össze. Ezt az antológiát néhány világnyelvre is lefordítanák. Támogatták azt az elképzelést is, hogy az egyesület alapítson irodalmi díjat. Ezt évente ítélnék oda a Vajdaságban megjelent legjobb irodalmi alkotásért.

A FORUM KÖNYVKIADÓ ÉVI MÉRLEGE. Huszonöt eredeti mű, ebből nyolc verses- és két prózakötet, valamint kilenc értekező prózát és hat egyéb műfajú, riportot, útirajzot, paródiát... tartalmazó kötet — ez a Forum Könyvkiadó múlt évi mérlege, hozzászámítva természetesen még a fordításokat. Az említett negyedszáz alkotás akár a jugoszláviai magyar irodalom, illetve könyvkiadás egészét is tükrözi, hiszen más vajdasági kiadók tavaly mindössze két magyar nyelvű könyvet jelentettek meg. Az egyik tulajdonképpen kétnyelvű kiadvány, Pap Pál, Mayer Ottmár és Cseh Károly, mint az előszóban Petkovics Kálmán írja, „három forradalmár, három harcos közíró válogatott írásait tartalmazza”. Válogatott írásaik gyűjteménye számunkra külön jelentőséggel bír, hiszen mindhárman az idén a negyvenötödik évében levő *Híd* munkatársai voltak. 1938-ban Pap Pál írta a balra tolódott *Híd* programadó cikkét, Mayer Ottmár nemcsak szerkesztője volt folyóiratunknak, hanem a *Híd*-mozgalom szellemi vezére is, Cseh Károly pedig, bár a *Szervezett Munkás*ban publikált többet, a *Hídat* is sajátjának tekintette. Ez a könyv a Szocialista gondolat Vajdaságban című sorozat hetedik köteteként jelent meg a Vajdasági Múzeum kiadásában. A szabadkai Életjelnek is volt egy kiadványa, amely félszáz szajáni népmesét tartalmaz. Gyűjtője Beszédes Valéria.

A nyolc múlt évi verseskötet közül

három írói jubileumot jelöl. Zákány Antal hatvanadik születésnapjára jelentek meg — Juhász Géza utószavával —, *Közel a nap arcához* címmel, összegyűjtött versei, lehetőséget kínálva irodalomtörténet-írásvünknek, hogy az eddigénél precízebben határozza meg a költő helyét irodalmunkban, s jobban bemérje eddig megtett pályáját. Fehér Ferenc ötvenedik életévében két vaskos gyűjteményes kötettel lépett olvasói elé. Az egyikben az elmúlt három évtized versterméséből adott válogatást, a másikban pedig a műfordító szólalt meg. Ez utóbbi kötet a jugoszláv irodalom 138 költőjének majd négy száz versét tolmácsolja magyar nyelven, rálátást nyújtva egy majd másfél évszázados fejzetre. Tíz különböző nyelven íródó költészetet tolmácsol Fehér Ferenc *A madár árnyéka* című kötetben, közöttük olyanokat is — az albán vagy a ruszin irodalomra gondolunk —, amelyeket eddig a magyar műfordítás-irodalom nem ismert, legalábbis kötetekben nyomamindedig nem volt. A *Madarak folyója* Fehér önnön költészetének mérlege, hiszen a kötet több mint három száz versét maga a költő válogatta s adta közre keletkezésük időrendi sorrendjében, minek következtében jól megfigyelhető nemcsak költővé érése, hanem érdeklődési köre, gondolatvilágának alakulása, s nem utolsósorban költői eszköztárának állandó gazdagodása és gyarapodása. Bár az értekező próza könyvei közé tartozik, itt említjük meg, hogy, ugyancsak tavaly, Bori Imre a Kisonográfiaák sorozatban közreadta Fehér Ferenc költői pályaképéről írott tanulmányát. Tekintettel arra, hogy a monográfia már a *Madarak folyója* kötet ismeretében íródott, nagyszerűen egészíti ki azt.

Versekkal jelentkezett az elmúlt évben még Brasnyó István, Ladik Katalin és Böndör Pál, elsőkötetes költők

pedig Fenyvesi Ottó személyében kapunk. Brasnyónak voltaképpen két kötete is megjelent, a *Másként s másként* mellett *Álom* címmel gyermekverseket is közölt. Ladik újabb versei a mese motívumaira épülnek, míg Böndör kötete, a *Vérkép* nyilván a költői beérés könyve lesz. (Ismeretünk elején már említést tettünk egy kétnyelvű kötetéről, itt csupán emlékeztetnénk arra, hogy Böndör Pálnak és Koncz Istvánnak is jelent meg az idén kétnyelvű kötete, mindkettő a belgrádi Narodna knjiga gondozásában.)

Tavaly igen szerényre sikeredett a jugoszláviai magyar prózakötetek száma. Mindössze kettő jelent meg, ebből is az egyik, Németh István *Hajnali utazása*, gyermekeknek szánt, tehát ifjúsági irodalmat tartalmaz. Jó, standard kötet. A másik viszont, a Varga Zoltán néhány elbeszélését és két kisregényét, a *Hidban* közölt *Hallgatást* és a *Lakomát* tartalmazó, átlagon felüli, és irodalmunknak az utóbbi években minden bizonnyal legjobb prózáját. „A bűnhődésről szól az elbeszélés — írtuk szerkesztői kommentárunkban a *Hallgatás*ról, *Hid*-beli első közlése nyomán —, és akinek bűnhődnie kellene, mindvégig bűnös, bűnétől, a beszédétől, szabadulni nem tud.” Varga a tőle szokásos módon a *Hallgatásban* is történelmi múltba nyúl vissza.

Értekező prózánk egy darabjáról, Bori Fehér-monográfiájáról már szölvünk. Ugyancsak Bori Imre írt könyvet születési centenáriumán Krúdy Gyuláról, s ebben a sorozatban jelent meg a már nem is kismonográfiának számító könyv Majtényi Mihályról, Juhász Géza részletes műelemzése nyomán. Új könyv Dávid András *Délszláv epikus énekek* — *Magyar történelmi hősök* című disszertációja is, melyben a szerző a délszláv epikus ének-

hagyomány magyar vonatkozású anyagát vizsgálja.

A tudományos jellegű munkák között jelent meg Jung Károly gombosi szokásmonográfiája. *Az emberélet fordulói* címmel. A hagyományvilágnak az emberélet olyan jelentős fordulóra vonatkozó szokásait dolgozta föl. Jung, mint amilyenek a születéshez, esküvőhöz és temetéshez fűződtek. Kossa János, nyelvünk avatott pallérozója, *A mi nyelvünk* címmel készített válogatást eddigi nyelv művelő cikkeket tartalmazó kötetében s bővítette ki azt újabb írásával, míg Lőrinc Péter az *Emberek az embertelenségben* ciklusát bővítette tovább. *Pirkadás* címmel írta meg visszaemlékezéseit az 1930 és 1941 közötti időszakra. Könyvének egy fejezete újabb adalék a háború előtti *Hid* történetéhez.

Filozófiai gondolkodásunkat tükröző kötet most jelent meg először. Hódi Sándor pszichológus vizsgálja könyvében, a *Lételemény és valóságban* az embereknek a környező valósághoz, a dolgokhoz, jelenségekhez és egymáshoz való viszonyát.

Nyilván nagy figyelemre tarthat igényt majd Rehák Lászlónak az év legvégén megjelent, *Kisebbségtől a nemzetiségig* című könyve is, amely politikai gondolkodásunk dokumentuma.

Újabb jelentős szótárral is gazdagodtunk. Megjelent a *Szlavóniai (kórógyi) szótár* harmadik, záró kötete, amelyet Penavin Olga tanárnő állított össze. E jugoszláviai magyar nyelvsziget különös nyelv hagyománya így tartósan megmarad az utókor számára.

Két riportkönyv jött tavaly, az egyik szűkebb környezetünkbe, Bánátba viszi olvasóját (Kalapis Zoltán: *Bánát könyve*), a másik Londonba. Ez utóbbi Molnár Mária *Szobalány voltam Londonban* című könyve, amelyben a szerző személyes élménye alapján számol be viszontagságos szo-

balánykodásáról. Izgalmas útirajzo tartalmaz Székely Tibor szabadkai világotutató *A pápuák földjén* című könyve is. Bogdánfi Sándor után most egy fiatalabb humorista is kötetbe szedte írásait. Varga Géza a jugoszláviai magyar irodalom úgyszólván minden jelentősebb képviselőjének írásából készített paródiát tartalmazza a könyv, kérdés azonban, hogy e mindenesség mennyire lesz erényére kötetének. S végül: megszületett az első valóban reprezentatív kivitelezésű művészmonográfia. Sáfrány Imre műveit mutatja be számos színes és fekete-fehér reprodukcióval. A monográfia bevezetőjét Tolnai Ottó írta.

SZIRMAI KÁROLY HAGYATÉKANAK KÖZREADÁSA. Szirmai Károly halála után az írói hagyatékok szinte teljes egészében fiához, Szirmai Endréhez, a Stuttgartban élő és irodalommal is foglalkozó orvosprofesszorhoz került, aki azóta is nem kis buzgalommal (sőt néha túlbuzgóan is) ápolja apja hagyatékát. Ennek eredményeképp immár hét kötet őrzi Szirmai Károly életének dokumentumait (elsősorban levelezését), de kötetet kaptak már Szirmai hátrahagyott novellái, a róla írott tanulmányok, kritikák és bírálatok, közreadták Szirmai Károly műveinek bibliográfiáját, és — nem utolsósorban — kötetben van írónk tanulmányainak, bírálatainak és irodalompolitikai cikkeinek gyűjteménye is. Az utóbb felsorolt három könyv nyilván inkább az irodalomtörténészeknek vagy tágabb körben az irodalommal foglalkozóknak a figyelmét keltette föl, míg a szélesebb olvasótáborhoz és a Szirmait kedvelőkhöz *A magányos óriás* első és a már 1979-es jelzéssel megjelent második kötete szól, és esetleg az Életjel-kiadvány, amely Kázmér Ernő Szirmaihoz írt leveleit tartalmazza. E kötetet kivéve, valamennyi újabb mű

külföldön jelent meg, a Szirmai Társaság és Szirmai Archivum „cégjelzését” viseli, Stuttgart, München, St. Gallen, New York, Rio de Janeiro és Sydney helymegjelöléssel. Persze, tekintet nélkül a feltüntetett helynevekre, e könyvek összeállítója és kiadója maga Szirmai Endre és a munkájában őt segítő Benkő Ákos.

E jegyzet csupán azzal a szándékkal íródik, hogy számba vegye, mi minden jelent meg a vajdasági irodalom egyik legkiválóbb írójáról, hogy úgy mondjuk lajstromozzon, mert e könyvek könyvtári forgalomba nem kerülnek, így hát sokan tudomást sem szerezhetnek róluk. Ezen túlmenően pedig csak egy dolgot szeretne hangsúlyozni: azt, hogy e megdöbbentő gyorsasággal gyarapodó Szirmai-irodalmat mindezek után a szakkritika tárgyává kellene tenni, kielemezni belőle egyrészt, minek van fedezete, másrészt, hogy mi való csupán a Szirmai-kultuszteremtés kelléktárába, s mint ilyen, elhanyagolható mindabból, amit a hagyatékművelés munkája összehordott. Mert ha visszagondolunk arra, amit Utasi Csaba *A magányos óriás* kapcsán felvetett, vagy azokra a megkérdőjelezett és bizonyíték nélkül maradt tényekre, amelyeket a bibliográfia megjelenésével kapcsolatban vetettünk föl, mindenkifölött arra, amit a budapesti *Kritikában* lefolyt vita igazolt, akkor a kötetek anyaga egy részének hitelességében is kételkedhetünk. Viszont nem vethetjük el egyértelműen a közzétett anyagot, annál kevésbé, mert a sok ellenőrizetlenül — hogy ne mondjuk tudatosan — közölt félígazság mellett rengeteg érdekes, sőt komoly irodalomtörténeti adatot hoztak fel ezek a kötetek. Elsősorban a két háború közötti jugoszláviai magyar irodalom vizsgálatánál, azon belül pedig a *Kalangya* története feltárásánál nélkülözhetetlenek lesznek. A hagyatéknak tehát irodalom-

történeti értéke és súlya van, és kár lenne nem kiszűrni belőle mindazt, amire irodalmi önismeretünk végett is szükségünk van. Szirmai Endre jelentős munkái tehát mintegy adalékkul szolgálhatnak majd, amelyek tárgyi bizonyítékait nem egy esetben nekünk kell felkutatnunk.

Szirmai Endre elsőnek Kázmér Ernő Szirmai Károlyhoz írt leveleit adta közre, s ezután készült el *A magányos óriás* első kötetével (lásd *Híd*, 1976/5, 650. l.), amely még mintha szilárdabb koncepció nélkül gyűjtötte volna össze a Szirmai Károlyra vonatkozó dokumentumokat. Egyetlen céllal, hogy csaknem minden apjára vonatkozó adatot megőrizzen az utókor számára. A könyvből az író ember és írói arcképe csak nagyon homályosan rajzolódik ki, s így a kötet értékét egyes újabb kutatási területek felfedésében kell keresnünk. Még ugyanabban az évben, 1976-ban — a *Már nem jön senki* című régebbi Szirmai-novellás kötettel rokon című — a *Mindig elválni valakitől* kötetben Benkő Ákos és Szirmai Endre összegyűjtötte a hátrahagyott novellákat is. Tekintettel arra, hogy ide jobbra a régebbi kötetekből kimaradt novellák kerülhettek, a könyv nem jelentett különösebb élményt számunkra. Annál kellemesebb csalódás volt a következő év könyve, a *Szirmai Károly a kritika tükrében* című, amely a Szirmai munkásságát méltató tanulmányokat, könyveinek recenzióit és bírálatait vonultatja föl. Ezt egy újabb nagyszerű vállalkozás követte. *Szavak estéje* (1978) címmel Szirmai Endre édesapja tanulmányait, bírálatait és irodalompolitikai cikkeit gyűjtötte össze, bebizonyítva, hogy nekünk is nagyobb figyelmet kellett volna és kellene szentelnünk Szirmai Károly értekező prózájának, mely egy csöppet sem érdektelenebb, mint novellái.

Tekintettel arra, hogy Szirmai Károly figyelme elsősorban a jugoszláviai magyar irodalom felé irányult (többek között Szentelekyről, Fekete Lajosról, Radó Imréről, Havas Károlyról, a *Kalanyjáról*, a háború utáni könyvekről írt), számunkra valóban roppant izgalmas e könyv, és nagy kár, hogy csak néhány (magan)könyvtárban található csak meg.

Ugyancsak tavaly jelent meg a *Szirmai Károly műveinek bibliográfiája* (lásd *Híd*, 1978, 801. l.), a jugoszláviai magyar irodalom első írói bibliográfiája, amely, komoly fogyatékosága ellenére, mégis érték, s nélküle bizonyára sokkal szerényebb ambíciókkal lehetne folytatni a Szirmai-kutatást. Ilyen szempontból egyébként valamennyi eddig megjelent könyv csak jól jöhet. S ezt azért fontos hangsúlyozni, mert a Forum kiadó Kismonográfiák sorozatának következő könyve éppen a Szirmai Károlyról szóló lesz. Megírását pedig Szirmai Károly egyik pálya- és szerkesztőtársa, Herceg János vállalta, ezzel is adózva Szirmai Károly előtt, kinek az idén ünnepeljük születése 90. évfordulóját.

Január utolsó napjaiban hozta a posta a már idei évjelzést viselő legújabb könyvet, *A magányos óriás* második kötetét. A könyv törzsanyagát a Szirmai Károlyhoz írt levelek tartalmazzák. Tudjuk, Szirmai Károly szenvedélyes levelező volt, rengeteg levelet írt és kapott. Ennek a levelezésnek eddig csak bizonyos hányadát sikerült feldolgozni és közzétenni. Most, az újabb levelek feltárásával kezd körvonalazódni, kikkel és milyen témákról levelezett. A levelezőtársak pedig Radnóti, Babits, Lukács György, Veres Péter, Schöpflin Aladár, Németh László... voltak és természetesen számos vajdasági író is. Persze kifogásolható, hogy a gazdag mellékletben továbbra sem találjuk

meg például annak a Radnóti-levélnék a fénymásolatát, amelyet állítólag 1944 októberében Cservenkáról írt, s benne megköszöni Szirmainak az ő kimentésén való fáradozását. És nincs nyoma a Juhász Gyula-levélnék sem. E kötet érdekességei közé tartozik viszont, hogy közli Szirmai 1910-ben az *Életben* publikált, Két lélek című első novelláját.

Ha kellő figyelemmel és óvatossággal vesszük kézbe a hagyatékápolók valóban szépen gyarapodó munkáit, kivételes felfedezéseknek is részesei lehetünk.

A JUGOSZLÁVIAI SZLOVÁK IRODALOM 1978-BAN. A jugoszláviai szlovák irodalmat gondozó újvidéki Obzor Kiadó a múlt évben nyolc szlovák nyelvű könyvet jelentetett meg. Ezek közül a legjelentősebb alkotás minden bizonnyal Michal Harpan *Kritikai kommentárok* (Kritické komentáře) című kötete, amelyben a szerző könyvekről, irodalmi jelenségekről ír, egyszóval a jugoszláviai szlovák irodalom jelenére ad rálátást. Számunkra külön jelentőséggel bír, hogy komoly elemzés alá veszi azt a

néhány évvel ezelőtt szlovák nyelven megjelent jugoszláviai magyar novella-antológiát is, amely lehetőséget nyújt összevetésre a két irodalom között. Harpan ezt is teszi, rokonságot mutatva ki például Major Nándor és Ján Lábáth, Gobby Fehér Gyula és Juraj Tušiak, Brasnyó István és Viťazoslav Hronec, valamint Végel László és Miroslav Demák prózája között. A szlovák irodalom kritikai gondolkodásának fellendülését jelzi még Michal Babinka *Az irodalomról* (O literatúre) című tanulmánykötete is. Négy verseskötet és két mesegyűjtemény képezi még az Obzor múlt évi termését. A már befutott és jól ismert költők, Juraj Tušiak és Viera Benková-Popitová mellett szót kapott két fiatal költő is, Zlatko Benka és Miroslav Dudok. A négy költői mű közül minden bizonnyal Benková-Popitová *Izolda gyűrűje* (Izoldin prsten) érdemel több figyelmet, a fiatalok közül Dudok *Fénykorbácsa* (Svetelný korbáč). Gyermeknek szóló mesegyűjteményt két író készített. *Három művészből* címmel jelentek meg Miroslav Demák és *A Pikolo cirkušz* címmel Juraj Tušiak meséi.